

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

3. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Ухвала від 14.07.2022 № 761/11819/2022 Верховний Суд. Касаційний кримінальний суд. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/105234085>.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Давиденко П. О., Уколова В. О., Уколова Є. О. Особливості діяльності судової системи в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал, 12. 2022. С. 168–170.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

Демідова Карина Ігорівна,

здобувач ступеня вищої освіти магістра інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна,

професор кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ЕТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Сучасна цифровізація правосуддя супроводжується активним впровадженням штучного інтелекту (ШІ) у сферу кримінального судочинства, що відкриває нові можливості для ефективності правозастосування, проте водночас породжує

низку етичних і процесуальних викликів. Використання алгоритмів машинного навчання для аналізу доказів, прогнозування ризиків рецидиву або навіть автоматизованого ухвалення рішень вимагає ґрунтовного переосмислення фундаментальних засад кримінального процесу. Питання об'єктивності, достовірності та прозорості рішень, які приймаються за участі або з ініціативи ШІ, безпосередньо пов'язані з принципом справедливого судового розгляду.

Одним із ключових викликів є забезпечення права на захист у процесі, де ШІ здійснює оцінку поведінки особи або вірогідність вчинення кримінального правопорушення в майбутньому. Захисник повинен мати доступ до алгоритмічних механізмів прийняття рішень для перевірки їхньої обґрунтованості, що, однак, часто ускладнено комерційною та технічною закритістю відповідних систем. Також постає проблема дискримінації, оскільки алгоритми можуть відтворювати упередження, які закладені у даних для навчання, що є загрозою для реалізації принципу рівності всіх перед законом.

Невизначеність у нормативному регулюванні застосування ШІ у кримінальному процесі створює потенційні ризики для допустимості доказів. Програмні продукти, які аналізують відео, аудіо, цифрові сліди або біометричні дані, повинні бути сертифіковані, а їхні результати мають відповідати критеріям належності, допустимості, достовірності та достатності доказової інформації. Водночас, процесуальне законодавство більшості держав поки не враховує особливості алгоритмічного аналізу як окремого виду джерела доказів.

Особливої уваги потребує проблема автономності рішень, які ухвалюються із залученням систем ШІ. Якщо рішення, що мають юридичне значення, приймаються без прямої участі людини, виникає ризик порушення принципу індивідуалізації правосуддя та неупередженості суду. Крім того, неможливість поставити під сумнів рішення, прийняте автоматизованою системою, суперечить праву особи на ефективний засіб юридичного захисту. Суддя, прокурор чи адвокат мають зберігати провідну роль у процесі, а ШІ повинен залишатися лише інструментом аналітичної допомоги. Так, ст. 16 Кодексу суддівської етики прямо передбачає, що «використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується

оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства» [1]. Тобто, інструменти ШІ можуть бути використані для пошуку, обробки інформації, уточнення формулювань, тощо – але суддя не має права перекладати на ШІ будь-яку оціночну діяльність.

В свою чергу Т.В. Лотиш вказує, що «запровадження штучного інтелекту в систему кримінального правосуддя дозволяє автоматизувати різні завдання, такі як аналіз даних, перегляд документів та пошук інформації. Така автоматизація впорядковує процеси, заощаджуючи значний час і ресурси представників правничих професій. Крім того, інструменти на основі штучного інтелекту можуть формувати рекомендації на основі закономірностей і кореляцій у даних, допомагаючи виявити важливі докази або зв'язки, які в іншому випадку могли б залишитися поза увагою. Ці технології також мають потенціал для зменшення упередженості та сприяння об'єктивності у прийнятті рішень, оскільки вони запрограмовані на аналіз даних неупереджено і без суб'єктно» [2, с. 54].

Питання етичної відповідальності також залишається відкритим, адже розробники систем ШІ не несуть процесуальної відповідальності за наслідки, які може спричинити їхній продукт у межах кримінального провадження. Це створює ситуацію, коли вплив на долю особи можуть здійснювати суб'єкти, які не є процесуальними учасниками і не підпадають під дію норм кримінального процесуального законодавства. У такому контексті постає потреба законодавчого закріплення відповідальності за неправомірне використання або помилки, пов'язані з роботою ШІ у судовому процесі. Так, «впровадження технологій штучного інтелекту в досудове розслідування супроводжується значними етичними викликами, особливо у сфері захисту прав людини та забезпечення приватності при зборі та обробці даних. У відповідь на ці виклики держави запроваджують систему обмежень та захисних механізмів для гарантування прав учасників кримінального провадження. Важливим напрямком регулювання є розробка етичних кодексів використання ШІ в правоохоронній діяльності. Такі кодекси визначають принципи та стандарти застосування технологій ШІ, спрямовані на запобігання зловживанням та неправомірному використанню штучного інтелекту при проведенні досудового розслідування» [3, с. 828].

Окремий виклик становить дотримання принципу презумпції невинуватості в умовах автоматизованого аналізу доказів. Алгоритмічні системи можуть фокусуватися на певних профілях поведінки, що підвищує ризик необґрунтованого обвинувачення особи. Використання ШІ для передбачення небезпеки підозрюваного без належного людського контролю суперечить принципу персоналізованого правосуддя. Збереження людського фактору як запобіжника неправосудного переслідування є необхідною умовою дотримання прав людини.

Нарешті, необхідно наголосити на важливості міждисциплінарного підходу при розробці правових рамок застосування ШІ у кримінальному процесі. Ефективне використання таких технологій можливе лише за умови тісної взаємодії юристів, технічних спеціалістів, етичних комісій та наукової спільноти. Лише на основі комплексного аналізу можна сформулювати принципи, які будуть водночас відповідати високим етичним стандартам і вимогам процесуального права. Таким чином, майбутнє впровадження ШІ у кримінальне судочинство має відбуватися поступово, з урахуванням правових, етичних і соціальних наслідків.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Кодексу суддівської етики: Рішення XI (чергового) з'їзду суддів України від 22.02.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>.

2. Лотиш Т.В. Застосування штучного інтелекту при мотивуванні судових рішень у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи для України. ScienceRise: Juridical Science. 2024. № 1(27). С. 52–57.

3. Белова М.В., Белов Д.М., Рушак І.В. Штучний інтелект у досудовому розслідуванні кримінальних справ: окремі питання міжнародної практики. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 1. С. 818–824.